

IV. Полемічна трибуна

УДК 122/129:82.111'04

ORCID: 0000-0001-9261-8454

Маринчак Віктор

(м. Харків)

Релігійна складова в художньому феномені інтенціональної активності брата Лоренцо

Стаття присвячена феноменологічному аналізу релігійної інтенціональності одного із ключових персонажів шекспірівської трагедії «Ромео і Джульєтта» – брата Лоренцо. Під релігійною інтенціональністю автор пропонує розуміти спрямовану дію (в тому числі ментальну і мовленнєву), що мотивована релігійними цінностями, має мету, яка пов'язана з цими цінностями, та відповідні наслідки.

Ключові епізоди трагедії, в яких задіяний брат Лоренцо, розглядаються у статті крізь призму релігійної інтенціональності, що дозволяє виявити інтенціональну двоїстість персонажа. Обраний ним у першому епізоді засіб реалізації мети, яка не суперечить християнським цінностям, входить у суперечність з цією метою, і постає зародком катастрофи. Із самого початку Лоренцо начебто з добрим наміром порушує правила, приховує правду, загрозає з отцем неправди, таким чином поневажає ґрунтовні християнські цінності. Його надскладне покликання полягає в тому, щоб наворотити соціум, який живе за майже варварськими звичаями, до закону і одразу ж до благодаті, наворотити до любові та свободи. Він же виявляє себе як невпевнений, слабкий служитель тої церкви, яка могла б захистити чиюсь свободу, являє себе нерішучим і несміливим у взаємодії із суспільством.

Мотиви інтенціонального слова чи дії у нього лише частково християнські в плані задекларованих цілей, приховані ж цілі й самі

IV. Полемічна трибуна

інтенціональні дії в поворотних пунктах сюжету та й їхні наслідки суперечать християнським цінностям.

Ключові слова: феноменологія, Шекспір, «Ромео і Джульєтта», брат Лоренцо, релігійна інтенціональність, християнські цінності.

Феноменологічний підхід до художнього твору передбачає його розглядання як явища інтенціонального, як феномену, що виникає внаслідок конституюючої діяльності автора. Автор у творі конститує як певний феномен художній світ з ознаками часу і простору, з умовами і обставинами, з перебігом подій і з тими героями, що занурені в цей світ¹.

Коли йдеться про героя, то тут виникає зображення і зовнішнього образу, і внутрішнього світу, і вчинків. Різні способи його характеристикації чи самовиявлення можна узагальнено репрезентувати за допомогою поняття феномену інтенціональної активності героя, яке об'єднує його сприйняття, переживання, його ментальні акти, його інтенціональне слово або інтенціональну дію. В цьому комплексі особливе місце займає релігійна складова або ж релігійна інтенціональність, вивчення місця і ролі якої в інтенціональній активності героя на матеріалі трагедії Шекспіра становить мету цієї статті.

Поняття «релігійна інтенціональність» було свого часу запропоновано і розроблено С. Аверінцевим під кутом зору таких явищ релігійної практики, як навернення, одкровення, а також долучення². Втім залишається потреба подальшого вивчення цього явища.

За визначенням Е. Гуссерля, інтенціональність – це спрямованість свідомості, сприйняття, переживання, дії на певні предмети, цілі, рішення тощо³. Тут дуже суттєвим є

¹ Див. Уліцька Д. Феноменологічна філософія літератури. *Література. Теорія. Методологія*. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 114-135.

² Аверинцев С. С. София – Логос. Словарь. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. С. 332-340; Маричак В. А. Интенциональное исследование ценностной семантики в художественном тексте. Харьков : Фолио, 2004. С. 182-266.

³ Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Москва : Дом интеллектуальной книги, 1999. С. 184.

врахування дії, як реальних вчинків, так і ментальних, мовленнєвих дій. І саме тому, що релігійна інтенціональність з'являється, на нашу думку, тоді, коли релігійні цінності, відповідні взірці, настанови, моделі реалізуються в способі життя, в поведінці, діях інтенціонального суб'єкта.

Отже, релігійна інтенціональність – це спрямована дія (в тому числі ментальна і мовленнєва), що мотивована релігійними цінностями, має мету, яка пов'язана з цими цінностями, та відповідні наслідки. В контексті художнього твору і особливо драми йдеться в першу чергу про феномени інтенціонального слова й інтенціональної дії. Тут маються на увазі відтворені в художньому тексті інтенціональне слово й інтенціональна дія суб'єкта, зображеного в літературному творі.

Як і будь-який інший різновид інтенціональності, релігійна інтенціональність має розглядатись з урахуванням вихідного стану свідомості чи духовного стану суб'єкта (знання, досвід, ціннісні уявлення тощо), його мотивацій. Розгляду підлягає інтенціональний синтез (так би мовити, потік свідомості), інтенціональна поведінка. Увага дослідника має фокусуватися на проблемах самототожності інтенціонального суб'єкта, єдності його інтенціонального синтезу і поведінки⁴.

Узагальнюючи, головні мотиви й прагнення інтенціонального суб'єкта можна пов'язати з питаннями утвердження чи поновлення його самототожності і також самоконституювання, збереження чи відновлення єдності інтенціонального синтезу й поведінки, а найістотне – розширення інтенціонального горизонту як здобування нових обсягів знань і/чи досвіду, як поглиблення розуміння, як формулювання нових ідей і рішень, як здобування нової якості поведінки, екзистенції, внутрішнього (духовного) стану. Колізії ж літературного твору можуть бути

⁴ Див.: Гуссерль Э. Картезианские размышления. Санкт-Петербург : Наука, 1998. С. 145-148, 175, 187, 223, 235, 239 та ін.; Маринчак В. А. Цит. вид. С. 39-62 та ін.

IV. Полемічна трибуна

пов'язаними з втратою самототожності, втратою єдності інтенціонального синтезу й поведінки, звуженням інтенціонального горизонту⁵.

Звернімо увагу, що в такому разі й навернення, й одкровення, й долучення можуть бути потрактовані як різні версії розширення інтенціонального горизонту. Специфіка релігійної інтенціональності при цьому полягає в тому, що зміна тут передбачає перехід до вищого за попередній стану (як духовного, так і екзистенційного), що досягається суттєвим переворотом свідомості, екзистенції, стану душі, інакше кажучи, тут завжди відбувається метаноюя. Зрозуміло, що набутий стан є (чи має бути) узгодженим із фундаментальними релігійними цінностями.

У переліку дійових осіб Шекспірової трагедії «Ромео і Джульєтта» позначено: брат Лоренцо, чернець-францисканець⁶. Це формує певні очікування стосовно його інтенціональності. Саме як францисканець він має залишатися в світі, йти назустріч йому, щоб нести проповідь від тих, хто радіє в Господі, хто любов'ю до всього світу охоплює живе і неживе, хто навертає⁷. Природно чекати, що мотивація його інтенціональних слів і дій спиратиметься на християнські підвалини, а наслідки цих слів і дій будуть у згоді з християнськими цінностями, що він не лише навертатиме, але й допомагатиме пережити метаноюя як радикальну зміну духовного стану й екзистенції.

Але уже побіжний розгляд трагедії показує, що питання відповідності його інтенціональної активності християнським цінностям не має однозначного рішення. В такому разі виникають додаткові питання (природні для феноменологічного аналізу): чи є брат Лоренцо завжди тотожним собі, чи спостерігається у нього єдність

⁵ Див.: Маринчак В. А. Цит. вид. С. 96-104.

⁶ Шекспір В. Ромео і Джульєтта. *Шекспір В. Твори в 6 томах*. Київ : Дніпро, 1985. Т. 2. С. 312.

⁷ Герье В. И. Франциск Ассизский. *Христианство. Энциклопедический словарь*. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1995. Т. 3. С. 144-150.

інтенціонального синтезу й поведінки, чи змінився на краще стан свідомості, душі й долі адресатів його інтенціонального слова, бенефіціантів його інтенціональної дії.

Найістотна властивість брата Лоренцо як інтенціонального суб'єкта – це його амбівалентність. Про це свідчить уже його перший монолог. Він напів'язичницький. І річ не в тім, що Лоренцо згадує Титана, а в його ставленні до суперечностей природи. Така амбівалентність приймається беззаперечно, без обмежень і застережень як закон буття.

Можливо, ця надана йому в досвіді двоїстість буття не призводить до світоглядного дуалізму, проте поведінка брата Лоренцо свідчить про пристосування до амбівалентності життя і відтворення цієї ж амбівалентності якщо не у сповіданні віри й у свідомих принципах етики, то в конкретних вчинках і загальному характері поведінки, в її етосі. Складається, так би мовити, інтенціональне коливання від свідомого інтенціонального слова, що ґрунтується на християнських цінностях, до часом свідомих, часом неусвідомлених інтенціональних рішень чи дій, що мають зовсім іншу мотивацію та наслідки.

І це виявляється в першому епізоді, коли братом Лоренцо приймається рішення – звершити шлюб Ромео і Джульєтти. Це рішення мотивується декларованою в інтенціональному слові необхідністю і потребою примирити ворожнечу між родинами Монтеккі і Капулетті. Прагнення миру і добра, намагання побороти зло любов'ю – це утвердження християнських цінностей, застосування головної християнської моделі про перемогу любов'ю.

Проте, поряд із цим стає зрозумілим, що із самого початку приймається рішення вчинити таємний шлюб. Це і в правовому, і в етичному розумінні рішення сумнівне, надто для служителя католицької церкви. Її сучасне канонічне (церковне) право передбачає таємний шлюб за певних

IV. Полемічна трибуна

обставин, але з дозволу єпископа і при наявності свідків⁸. Зрозуміло, що католицьке церковне право за часів Середньовіччя було більш суворим. Але і в сучасному розумінні воно порушене братом Лоренцо: він не звертається до єпископа, не кличе свідків.

Дії брата Лоренцо є свідомим приховуванням правди. Але ж це є різновид обману, про що Христос сказав однозначно: «Диявол... неправдомовець і батько неправди»⁹. Недаремно в певну мить Джульєтта висловлює підозру, що Лоренцо боявся «себе збезчестити, коли б відкрилось, що він мене з Ромео повінчав»¹⁰.

Отже, задекларована інтенціональним словом Лоренцо мета принаймні не суперечить християнським цінностям, але прийнятий засіб її здійснення входить у суперечність з метою і зрештою викривляє її, адже добре відомо, що неадекватні засоби можуть спотворити найшляхетнішу мету. І саме це інтенціональне коливання, ця інтенціональна двоїстість постає зародком катастрофи. Подальше розгортання сюжету є наслідком цього рішення, цієї інтенціональної дії, її ціннісної двозначності, бо неправда як засіб суперечить не лише меті, а й фундаментальним цінностям.

Згадаймо, колізія трагедії в цілому пов'язана з тим, що її герої зі своєю любов'ю входять у суперечність із суспільством, яке поділене на клани, чия боротьба має специфічні звичаї, в тому числі кровної помсти. Характерними для цього суспільства є дикунство, потурання пристрастям та нестриманості, агресія заради самої агресії, нестримна сваволя, нехтування законом, право сили замість сили права тощо. Для боротьби за законність, не кажучи про мораль, це вкрай складні умови. Ще складніші вони для християнської проповіді: суспільство не готове для прийняття

⁸ Кодекс канонического права. Москва : Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2007. С. 429.

⁹ Іо.: 8, 44.

¹⁰ Шекспір В. Ромео і Джульєтта. Цит. вид. С. 391.

християнських цінностей, бо воно ще не пройшло вишкіл на кшталт старозаповітного закону.

Усе це вкрай ускладнює і становище юних закоханих. Вони, як буває у найулюблених героїв Шекспіра, випереджають свій час. Суспільство перебуває в часі, що за своїми якостями залишається майже на рівні родового. Тут не передбачено місця для особистості та її свободи. Але ж, можливо, головне у задумі автора полягає в тому, що явлення любові Ромео і Джульєтти потребує радикального збільшення обсягу свободи для особистості (розширення в цьому сенсі її інтенціонального горизонту).

Сенс явлення їхньої любові (і їхньої загибелі) в тому, що через це старий устрій і, головне, його психологічно-ментальна складова рішуче відкидаються. Суспільство через трагедію переростає свій підлітковий стан, переходить до стану більш зрілого. Духовна і суспільна свобода на повний голос заявляють про себе.

У боротьбі за громадську і суспільну свободу в Європі часів, що зображені в трагедії, значна роль належала церкві. Філософ Срібної доби Георгій Федотов, осмислюючи «народження свободи», писав: «Свобода зароджується у середньовіччі ... Римська церква ... зберегла свою незалежність від держави ... Встановилось двовладдя, подвійне підданство ... Зовнішнім виразником його було подвійне право ... подвійна юрисдикція – духовна і світська ... факт церковно-державного дуалізму обмежував владу держави, утворював сферу особистої свободи»¹¹.

Треба зазначити, що, за словами філософа, християни взагалі «утверджують свободу як принцип», «сповідують релігію свободи»¹², при цьому утверджують це, «ґрунтуючись на двох істинах християнства. Перша – абсолютна цінність особистості ... Друга – свобода вибору

¹¹ Федотов Г. П. Рождение свободы. *Федотов Г. П. Судьба и грехи России. Избранные статьи по философии русской истории и культуры.* Санкт-Петербург : София, 1992. Т. 2. С. 259-260.

¹² Там само. С. 265.

IV. Полемічна трибуна

шляху ... Бог створює людину вільною», Христос сходить на хрест, «щоб спасти людину у свободі»¹³. Відповідно християнська релігійна інтенціональність має бути мотивованою цими твердженнями, ґрунтуватися на цих цінностях і має утверджувати свободу в інтенціональному слові й інтенціональній дії, мати свободу і абсолютну цінність особистості як наслідок цих слів і дій.

Тому зовсім не випадково Ромео поспішає до брата Лоренцо, коли його і Джульєтти свобода опиняється під загрозою в суспільстві з його несамовитою сваволею, нестриманістю, дикунством, нехтуванням законом, мораллю, правом особистості на свободу. Церква мала призначення протистояти подібному етосу, заперечувати по суті язичницький спосіб життя, обстоювати цивілізацію вищого рівня, долаючи дикунство, навчити закону, долаючи свавілля феодальної влади, привчити до моралі, совісті, надати благодать, коли відкривається, що Бог є любов і сонце правди, що особистість має абсолютну цінність, що найвищий дар Бога – свобода.

Це надскладне покликання: навертати соціум, який живе за майже варварськими звичаями, до закону і одразу ж до благодаті, навертати до любові та свободи. Становище Лоренцо ускладнюється тим, що він має справу не лише з князем чи владою як такою, а і з владою звичая, з відповідною ментальністю й психологією, а конкретно, із тими сповненими люті і сваволі нестриманими веронцями, як, скажімо, Тібальт чи старший Капулетті. Тиск подвійний, і не кожний здатен його витримати.

У Лоренцо була можливість звернутися до церковної влади і до князя, відстоювати право церкви на власну юрисдикцію. Принаймні в галузі особистого життя, життя родини, шлюбних стосунків ця юрисдикція була незаперечна. Наслідки невідомі. І нема гарантії, що він таким способом врятував би їхні життя. Але він би виконав до

¹³ Там само. С. 266.

кінця свій обов'язок. Навертав би тих і інших до закону, до шанобливого ставлення до цінності особистості, до правди й свободи в любові, тобто свободи в Богові. Надав би одкровення стосовно того, що «До свободи ви покликані, браття»¹⁴. долучав би до істини, про яку сказано: «І пізнаєте істину, і істина визволить вас»¹⁵. сприяв би метаноїї – радикальній зміні екзистенції та стану душі Ромео і Джульєтти. Це була б реалізація ним як служителем церкви релігійної інтенціональності.

Натомість Лоренцо начебто з добрим наміром із самого початку порушує правила, приховує правду, заграє з отцем неправди, таким чином поневажає ґрунтовні християнські цінності. Разом із тим він виявляє себе як невпевнений, слабкий служитель тої церкви, яка могла б захистити чиюсь свободу, являє себе нерішучим і несміливим у взаємодії із суспільством. Тобто людиною непевною, невірною тому, кому і чому служить.

Отже, в першому епізоді інтенціональне слово брата Лоренцо може тлумачитись як таке, що являє релігійну інтенціональність, але його інтенціональна дія з християнством нічого спільного не має. Тобто структуру його особистості визначає внутрішня амбівалентність.

Другий епізод – коли Ромео знов поспішає до Лоренцо після вбивства Тібальта й винесеного князем вироку. Рішення Лоренцо: щоб Ромео прямував до Мантуї. «Там жити мусиш, доки знайдем час оголосити шлюб»¹⁶. Слова Лоренцо свідчать: це оголошення відкладається на невизначений час із легко прогнозованим зростанням у тому часі невизначеності долі Ромео і Джульєтти. Герої наразі перебувають у центрі катастрофи, коли час наче спресований, в катастрофічних умовах він надзвичайно пришвидшується. Відчуваючи це, зволікати – знову сумнівне рішення, нічим, крім остороги, не зумовлене. Дійсно, не

¹⁴ Гал: 5, 13.

¹⁵ Іо: 8, 32.

¹⁶ Шекспір В. Ромео і Джульєтта. Цит. вид. С. 374.

IV. Полемічна грибна

минає і доби, а Лоренцо вже отримує від Паріса звістку про його шлюб із Джульеттою. І хоча це поглиблює катастрофічність становища, Лоренцо висловлює лише «занепокоєння», мотивоване тим, що, мовляв, «строк короткий», «думки сеньйорини ви ще не знаєте»¹⁷, Джульетті ж через кілька хвилин він каже: «Я чув, що мусиш ти в четвер вінчатись, і шлюб отой відкласти неможливо»¹⁸. Здається, що Джульетта краще за служителя церкви розуміє, яким страшним гріхом є другий шлюб при живому чоловікові, які за цим стоять криводушність, порушення клятви, лжеприсяга, загалом неправда, не кажучи вже про порушення церковного закону, про що мав би згадати в першу чергу брат Лоренцо. Та не згадав.

Можна спитати: якого ще треба чекати приводу відкрити таємницю цього шлюбу, адже їх штовхають у пекло: «Чи є страшніший гріх?» – слушно запитує Джульетта. Але навіть це сягання катастрофою критичного рівня (за яким загибель) не викликає у Лоренцо сили духу і мужності. І він пропонує своє рішення: зімітувати смерть Джульетти, щоб уникнути шлюбу, а потім, каже Лоренцо, «до Мантуї Ромео тої ж ночі тебе з собою візьме»¹⁹. Тобто тепер до планів брата Лоренцо уже не входить відкрити таємницю шлюбу.

Безперечно, братом Лоренцо володіє підступний страх. Це, мабуть, страх не перед владою навіть (пізніше перед князем він викладе всю історію, здається, уже без страху). Це страх перед дикістю суспільства, перед свавіллям і несамовитістю Капулетті тощо. Але страх несумісний ані з вірою, ані з любов'ю. «Не бійся, тільки віруй», – сказав Христос²⁰. Іоанн Богослов у своєму посланні додає: «У любові немає страху. Досконала любов проганяє страх ...

¹⁷ Там само. С. 385.

¹⁸ Там само. С. 387.

¹⁹ Там само. С. 388.

²⁰ Мр.: 5, 36.

хто ж боїться, недосконалий у любові»²¹. Релігійна інтенціональність несумісна зі страхом, бо віра і любов невідривні від неї. Страх не дає Лоренцо бути вірним Христу і Церкві, бути їй достойним служителем. Страх паралізує його волно і не залишає місця для свободи.

Запропоноване братом Лоренцо рішення – це, щоправда, намагання зберегти Джульетту від другого шлюбу. Тут із натяжкою можна говорити, що ним керують інтенції служителя церкви. Але все викривляється способом здійснення: він збирається подолати зло і неправду ще однією жахливою неправдою – удаваною смертю Джульетти, а потім удаваним її воскресінням (ще й можна побачити натяк на чудо чи приховану аналогію зі смертю і воскресінням Лазаря). Але ж чудо воскресіння на третій день тут фальшиве. І тхне блюзнірством.

Наслідки відомі. Решта слів і дій Лоренцо ідуть в річищі цього рішення. І річ не в тім, що його посланець схибив, а випадок вирішує, щоб Ромео дізнався про смерть Джульетти і не дізнався про задум Лоренцо, щоб він встиг прийняти отруту за мить до опритомнення Джульетти. Річ у тім, що Лоренцо сам віддав їх у руки неправди і її володаря, зрештою в руки злої долі – і коли таємно повінчав, і коли не оголосив про їхній шлюб в слушний момент, і коли влаштував явну смерть Джульетти.

Отже, можна надати відповідь на запитання про суперечності в інтенціональній активності брата Лоренцо. Вони є. З більшою чи меншою натяжкою можна вважати релігійно мотивованими його спроби вгамувати пристрасті Ромео, коли той був у захваті від Розаліни, його рішучість не залишити закоханих на самоті, не вчинивши шлюбу, його сувору одповідь на спробу Ромео в його келії вчинити самогубство. Але все це не суперечить і здоровому глузду та не потребує спеціального й особливого місіонерського хисту. Дійсно, намір через шлюб Ромео і Джульетти подолати

²¹ 1 Іо: 4, 17-16.

IV. Полемічна грибна

ворожнечу їхніх родин близький до релігійної мотивації. Але засоби спотворили все.

Чи мав брат Лоренцо тотожність собі? Як служитель церкви, безумовно, ні, бо він порушує її закони і принижує при цьому її гідність. Як добрий християнин – теж ні, бо він неодноразово служить отцю неправди. Чи була у нього єдність інтенціонального синтезу і поведінки? Знову ні. Мотиви інтенціонального слова чи дії у нього лише частково християнські в плані задекларованих цілей, приховані ж цілі й самі інтенціональні дії в поворотних пунктах сюжету та й їхні наслідки суперечать християнським цінностям.

Сам Лоренцо не здобуває вищого за попередній стану душі чи свідомості, не бачить одкровення, не переживає навернення або тої радикальної позитивної зміни-перевороту, що зветься метаноюя, він і не наvertsає нікого. Навпаки, добрий намір, спотворений хибними засобами, провокує пониження стану душі й екзистенції в адресатів його інтенціонального слова, в бенефіціантів його дій.

На жаль, усе, по-справжньому співвідносно з релігійною інтенціональністю, залишається поза текстом і дією, в очікуваннях, що не справдилися, в обов'язку, що не був виконаний, в об'єктивній необхідності, в нагальній потребі головних героїв і їхнього оточення, чого брат Лоренцо не спромігся здійснити. Але завдяки його помилкам чи слабкості й неспроможності ейдос релігійної інтенціональності вимальовується.

Те, у чому була потреба, – це проповідь і дія, спрямовані проти свавілля й дикунства, спрямовані як на мету на зміну стану суспільства, де має бути утверджена абсолютна цінність особистості та її свободи. Релігійна інтенціональність мала бути спрямованою на допомогу тим, хто любов'ю своєю кидає виклик свавіллю і кличе до свободи, хто здобуває ціною життя нову, вищу за попередню екзистенцію і духовний стан, пізнає ці глибини любові й свободи, розширює свій інтенціональний горизонт до того,

щоб прийняти одкровення релігії свободи, пережити таке навернення, щоб в інтенціональній дії й поведінці, в прийнятій за власним вибором долі підвестися на хрест своєї любові і тим спасти людину у свободі. Все це читач (глядач) вибудовує, переживаючи катарсис трагедії.

У фіналі трагедії любов долає ворожнечу, Монтеккі й Капулетті не лише примирюються, вони усвідомлюють абсолютну цінність особистостей загиблих героїв, їхніх вільних почуттів, загалом їхньої свободи. До цих цінностей їх навіртає любов Ромео і Джульєтти, яка стає для них одкровенням, любов жертвна і віддана, готова заради свого збереження йти на смерть, любов, що і в загибелі люблячих утверджує свободу. Але сам брат Лоренцо до цього жодного стосунку не має, бо для нього ця любов одкровенням не стала, його вона не направила, він зрадив її неправдою.

Список літератури:

1. Аверинцев С. С. София – Логос. Словарь. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. 903 с.
2. Герье В. И. Франциск Ассизский. *Христианство. Энциклопедический словарь*. Москва : Большая российская энциклопедия, 1995. Т. 3. С. 144-150.
3. Гуссерль Э. Идея чистой феноменологии и феноменологической философии. Москва : Дом интеллектуальной книги, 1999. 335 с.
4. Гуссерль Э. Картезианские размышления. Санкт-Петербург : Наука, 1998. 315 с.
5. Кодекс канонического права. Москва : Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2007. 624 с.
6. Маринчак В. А. Интенциональное исследование ценностной семантики в художественном тексте. Харьков : Фолио, 2004. 287 с.
7. Уліцька Д. Феноменологічна філософія літератури. *Література. Теорія. Методологія*. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 114-135.
8. Федотов Г. П. Рождение свободы. *Федотов Г. П. Судьба и грехи России. Избранные статьи по философии русской истории и культуры*. Санкт-Петербург : София, 1992. Т. 2. С. 253-275.
9. Шекспір В. Ромео і Джульєтта / пер. Ірина Стешенко. *Шекспір В. Твори в 6 томах*. Київ : Дніпро, 1985. Т. 2. С. 311-413.

References:

1. Averyntsev S. S. Sofyya – Lohos. Slovar'. Kyuyiv : DUKh I LITERA, 2006. 903 s.

IV. Полемічна трибуна

2. Her'e V. Y. Frantsysk Assyzskyi. *Khrystyanstvo. Entsyklopedycheskyy slovar'*. Moskva : Bol'shaya rossyyskaya entsyklopedyya, 1995. T. 3. S. 144-150.
3. Husserl' E. Ydey k chystoy fenomenolohyy y fenomenolohycheskoy fylosofyy. Moskva : Dom yntellektual'noy knyhy, 1999. 335 s.
4. Husserl' E. Kartezyanskye razmishlenyya. Sankt-Peterburh : Nauka, 1998, 315 s.
5. Kodeks kanonycheskoho prava. Moskva : Ynstytut fylosofyy, teolohyy y ystoriyy sv. Fomy, 2007. 624 s.
6. Marynchak V. A. Yntentsyonal'noe yssledovanye tsennostnoy semantyky v khudozhestvennom tekste. Khar'kov : Folyo, 2004. 287 s.
7. Ulits'ka D. Fenomenolohichna filozofiya literatury. *Literatura. Teoriya. Metodolohiya*. Kyiv : Vydavnychy dim «Kyievo-Mohylyans'ka akademiya», 2008. S. 114-135.
8. Fedotov H. P. Rozhdenye svobody. *Fedotov H. P. Sud'ba y hrekhy Rossyy. Yzbrannyye stat'y po fylosofyy russkoy ystoriyy y kul'tury*. Sankt-Peterburh : Sofyya, 1992. T. 2. S. 53-275.
9. Shekspir V. Romeo i Dzhul'yetta / per. Iryna Steshenko. *Shekspir V. Tvory v 6 tomakh*. Kyiv : Dnipro, 1985. T. 2. S. 311-413.